Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Tokat Gaziosmanpasa University Journal of Faculty of Theology
Yıl/Year: 2018, Cilt/Volume: VI, Sayı/Issue: 1, Sayfa/Page: 147-174

HABÎB-İ KARAMÂNÎ VE TASAVVUFÎ DÜŞÜNCESİ*

Fatih ÇINAR**

Öz

Habîb-i Karamânî, Halvetiyye tarikatının Anadolu'da yayılması için gayret göstermiş, seyyah sûfîlerden biridir. Eserleri ve talebeleri ile misyonunun geniş kitlelere ulaşması için çaba gösteren Karamânî, bu yönüyle Halvetiyye'nin ana kollarından birinin kurucusu olarak kabul edilmiştir. Bu makalede, Karamânî'nin hayatı, eserleri, halifeleri ve tasavvufî düşüncesinin ana hatları dile getirilmiştir. Çalışmada, ilmî, vicdanî, siyasî, ekonomik ve toplumsal birliğin sağlanmasına olan katkısı ile yüzyıllardır Anadolu'yu etkileyen Halvetiyye tarikatının önemli temsilcilerinden olan Karamânî'nin bu sürece katkısına da işaret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Karamânî, Hayatı, Eserleri, Halifeleri ve Tasavvufî Düşüncesi

HABÎB-I KARAMÂNÎ AND MYSTICAL THOUGHT

Abstract

Habîb-i Karamânî is one of the traveler sofis who has made an effort to spread the order of the Khalwiyya sect in Anatolia. Karamânî, who has endeavored to reach the masses with his works and tales and his mission, has been regarded as the founder of one of the main brancher of Khalvetiyya. In this article, the outlines of Karamânî's life, works, calips and mysticism are mentioned. Karamânî, who ise one of the most important representavives of the Khalvetiyya sect that has influenced

* Geliş Tarihi / Received Date : 25.04.2018 Kabul Tarihi / Accepted Date : 26.06.2018
** Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi. cinar.fatih.58@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8192-1274

Anatolia for centuries, contributed to this process by contributing to the scientific, conscientious, political, ecomonic and social union.

Keywords: Karamânî, hi's life, works, caliphs and mystical thought.

Giriş

Anadolu'da ilmî, kültürel ve irfanî alanlarda tesirli olmuş tarikatlardan Halvetiyye yolu, özellikle XIV ve XV. yüzyıllarda faaliyetlerinin zirvesine çıkmıştır[1]. Bu yolun Anadolu'ya ulaşmasında etkin rol üstelenen isimlerden birisi de XV. yüzyılda yaşamış olan Halvetî şeyhlerinden Habib-i Karamânî'dir. Çalışmada onun hayatı, eserleri ve bazı tasavvufî düşünceleri üzerinde durulacaktır.

1. HABÎB-İ KARAMÂNÎ'NİN HAYATI

1.1. Doğumu, Adı, İlim Tahsili, Ailesi ve Maneviyata Yönelişi

Habîb-i Karamanî'nin ismi kaynaklarda "Şeyh Habîb", "Şeyh Habîb-i Karamanî" ve "Şeyh Habîb el-Ömerî el-Karamanî" gibi değişik şekillerde yer almaktadır[2]. Habîb-i Karamânî, Niğde yakınlarındaki Ortaköy kasabasında doğmuştur. O dönemde Niğde, Karaman vilâyetine bağlı olduğu için kendisi "Karamânî" nisbesiyle tanınmıştır[3]. Kaynaklarda ailesiyle ilgili bilgi bulunmamaktadır[4].

Karamânî'nin hangi medreselerde okuduğu ve hocalarının kimler olduğuna dair de bilgi bulunmamaktadır. Fakat Taşköprülüzâde, onun küçük yaşlardan itibaren ilim tahsil etmeye başladığını söylemiştir[5]. Seyyid Yahya

---

[1] Süleyman Uludağ, "Halvetiyye", *Diyanet İşleri Başkanlığı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, XV, s. 394.

[2] Hoca Sadettin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, İstanbul: Tabhâne-i Âmire, 1279, II, s. 540; Taşköprülüzâde İsâmü'd-Dîn Ebu'l-Hayr Ahmed Efendi, *eş-Şekâiku'n–Nu'mâniy ye fi ulem âi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, Tahkik: Ahmed Subhi Furat, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1405, s. 265; Nev'îzâde Atâî, *Hadâiku'l-Hakâik fi tekmileti'ş-Şakâik*, Hazırlayan: Abdülkadir Özcan, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989, s.62; Mahmud Cemâleddîn el-Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye ez-Lemeât-ı Ulviyye (Halvet î Büyüklerinin Tatlı Halleri)*, Hazırlayan: Mehmet Serhan Tayşi, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2013, s.392; Hüseyin Vassâf, *Sefine-i Evliyâ*, Hazırlayanlar: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015, III, s. 141; Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1333, I, s. 58.

[3] Ahmed Rif'at Efendi, *Lügat-i Târîhiyye ve Coğrafiyye*, İstanbul: Mahmûd Bey Matbaası, 1300, V, s. 280.

[4] Bağdatlı İsmail Paşa, Habîb-i Karamanî'nin babasının adının Abdullah olduğunu söylemektedir. İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l -Müellifîn ve Âsâru'l-Musannifîn*, İstanbul: Matbaatü'l-Behiyye, 1951, I, s. 262.

[5] Taşköprülüzâde, *eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye*, s. 265.

Şirvânî'ye (ö. 870/1466) intisaba giderken "*Şerhu'l-Akâid*" okuduğu bilinen Karamânî[6], *Lemezât-ı Hulviyye*'de yer alan bilgiye göre, ilim tahsilini tamamladıktan sonra Sultan Rükneddîn Medresesi'nde müderrislik yapmıştır[7].

Habîb-i Karamânî, Osmanlı'nın meşhur Şeyhülislamlarından Ebussuûd Efendi'nin (ö.982/1574)[8] kız kardeşi Rukiye Hanım (ö.?) ile evlenmiştir[9]. Bazı kaynaklarda bu evliliğinden Hasan isimli bir evladının olduğu[10] nakledilse de adına düzenlenen vakfiyede böyle bir bilgiye rastlanmaması, bu bilgiyi şüphe ile karşılamayı gerekli kılmaktadır[11].

1.2. Tarikatı ve Silsilesi

Habîb-i Karamânî, Halvetiyye tarikatının ikinci piri kabul edilen Seyyid Yahya Şirvânî'ye intisap etmiş ve onun gözetiminde seyr u sülûkunu tamamlamıştır. Onun, Yahya Şirvânî'ye intisabı ile ilgili şöyle bir olay nakledilmiştir: "Habîb-i Karamânî, Yahya Şirvânî'ye intisap etmek için memleketinden ayrılarak Bakü'ye gitmiştir. Yahya Şirvânî'nin hankâhına geldiğinde orada Şirvânî'nin müridleriyle karşılaşmış ve onlara "*Şeyhiniz bana bir günde Allah'ı gösterebilir mi?*" demiştir. Bu soru karşısında Hacı Hamza, Habîb-i Karamânî'ye şiddetli bir tokat vurmuş ve Habîb-i Karamânî bayılarak yere düşmüştür. Bu olayı duyan Yahya Şirvânî, Habîb-i Karamânî'yi yanına çağırmış ve ona "*Dervişler mağlûb-i gayrettir; oysa bu husus senin zannettiğin gibidir*." diyerek Habîb-i Karamânî'nin gönlünü almıştır. Ona bir köşeye çekilmesini ve sonrasında gördüğü rüyayı kendisine anlatmasını söylemiştir. Sonra müritlerine Habîb-i Karamânî'nin zâhir ulemâdan olduğunu söylemiş ve yapabileceği yanlış davranışları konusunda onları uyarmıştır. Habîb-i Karamânî, oturduğu yerde kendisine birbiri ardınca Hak tecellîleri geldiğini ve yaratılmışlardan gönlünün arındığını, fenâ mertebesine eriştiğini anlatmıştır. Bu durumu "*Ol geldi biz gittik*."

---

[6] Taşköprülüzâde, *eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye*, s. 265; Hoca Sadettin, *Tâcü't-Tevârih*, s. 540.

[7] Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye*, s.3 92.

[8] Ebussuûd Efendi, Bayramiyye tarikatının Tennûrî'ye kolu şeyhlerinden Şeyh Muhammed Yavsî'nin (ö.920/1514) oğludur. Bir başka ifadeyle Şeyh Yavsî, Habîb-i Karamânî'nin kayınpederi olmaktadır. Kâmil Şahin, Semih Ceyhan, "Şeyh Yavsî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, XXXIX, s. 75-77.

[9] Kâmil Şahin, "Habîb-i Karamanî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XIV, İstanbul 1996, s.371.

[10] Abdîzâde Hüseyin Hüsameddîn Yaşar, *Amasya Tarihi*, İstanbul: Hikmet Matbaası, 1327-1330, I, s. 243.

[11] Hamide Ulupınar, "Habîb-i Karamânî ve Anadolu Tasavvuf Kültürüne Tesiri", *Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu (21-23 Nisan 2017) Bildiriler Kitabı*, Amasya 2017, I, s. 658.

ifadesiyle anlatmıştır. Bu olaydan sonra Yahya Şirvânî'nin yanında kalmış, on iki yıl onun hizmetinde bulunmuş ve seyr ü sülûkunu tamamlamıştır."[12]

Şirvânî'nin halifelerinden biri olan Habîb-i Karamânî, tarikat içerisinde henüz yeni yeni şubelerin oluşmaya başladığı ilk dönem Halvetîliğinin temsilcilerindendir. Habîb-i Karamânî, Halvetiyye tarikatının Anadolu'da yayılmasında önemli rol oynayan şahsiyetlerden biri olmuştur[13]. Kaynaklarda Karamânî'nin Halvetiyye tarikatında yeni bir kol tesis ettiği yönünde bir bilgi yer almasa da Anadolu'da faaliyet gösteren Halvetî kollarına bakıldığında Habîb-i Karamânî'nin Halvetiyye tarikatının bir kolu olarak Anadolu'da etkinlik gösterdiğinin anlaşılacağı belirtilmiştir[14]. En azından Habîb-i Karamânî'nin Halvetiyye'nin ana şubelerinden Şemsiyye kolunu beslediği gerçeğinden hareketle onun yeni bir kol tesis etmese de Şemsiyye yoluna beşiklik ettiği tespitinde bulunabiliriz[15].

Habîb-i Karamânî'nin silsilesini şu şekilde gösterebiliriz:

Hz. Peygamber (sav) > Hz. Ali > Hasan-ı Basrî (ö.110/728) > Habîb-i Acemî (ö.156/774) > Dâvûd-ı Tâî (ö.165/782) > Ma'rûf-ı Kerhî (ö.200/815) > Seriyy-i Sakatî (ö.253/867) > Cüneyd-i Bağdâdî (ö.297/910) > Mimşâd-ı Dîneverî (ö.299/912) > Muhammed-i Dîneverî (ö.340/951) > Ömer-i Bekrî (ö.487/1094) > Vahyüddîn-i Kâdî (ö.442/1050) > Ebû Necîb-i Sühreverdî (ö.598/1201) > Kutbuddîn-i Ebherî (ö.622/1225) > Muhammed-i Necâşî (Rükneddîn) > Şehâbeddîn-i Tebrîzî (ö.702/1302) > Seyyid Cemâleddîn (ö.652/1255) > Şeyh İbrâhîm-i Zâhid (ö.705/1305) > Şeyh Muhammed (ö.780/1378) > Pîr Ömer-i Halvetî (ö.750/1349) > Ahî Mirem (ö.812/1409) > Hacı İzzeddîn (ö.828/1424) > Pîr Sadreddîn (ö.860/1455) > Seyyid Yahyâ Şirvânî (ö.868/1463) > Habîb-i Ömerî (ö.902/1497)[16].

---

[12] Taşköprülüzâde, *eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye*, s.266; Hoca Sadettin, *Tâcü't-Tevârih*, s. 540; Mehmed Nazmi, *Osmanlılarda Tasavvufi Hayat-Halvetîlik Örneği- Mehmed Nazmî Efendi"nin Hediyyetü'l–İhvân'ı*, Hazırlayan: Osman Türer, İstanbul: İnsan Yayınları, 2011, s. 483.

[13] Hatice Kübra Tekdemir, *Habîb-i Karamânî ve Etvâr-ı Seb'a Manzûmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2015, s. 12-13.

[14] Reşat Öngören, *Osmanlılar'da Tasavvuf*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2003, s. 32.

[15] Şemsiyye tarikatının müessisi Şemseddîn-i Sivasî'nin (ö.1006/1597) silsilesi şeyhi Muslihuddîn Halife, Hızır-ı Amâsî ve Habîb-i Karamânî vasıtasıyla Yahya Şirvânî'ye ulaşır. Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, s. 473; Sadık Vicdânî, *Tomar-ı Turuk-ı Aliyye (Halvetiyye)*, İstanbul 1338-1341, s. 114.

[16] Bu silsileyi Karamânî'nin halîfesi Dâvûd-ı Mudurnî, Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk'inde zikretmiştir. Abdülmecit İslamoğlu, *Dâvûd-ı Halvetî ve Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk'i (İnceleme-Metin)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s. 37-38.

Yahya Şirvânî'den icazet aldıktan sonra Anadolu'ya dönen Karamânî, önce Ankara'ya yerleşmiştir. Burada Hacı Bayram-ı Velî'nin (ö.833/1430) kabrini ziyaretle günlerini geçiren Karamânî, bu süreçte Akşemseddin (ö.863/1459) ile görüşme ve sohbetlerinde bulunma fırsatı da bulmuştur[17]. Ankara sürecinin ardından Karamânî, yerleşmeksizin birçok beldeyi dolaşmıştır. O, bu anlamda Karaman, Aydın, Kayseri, Konya, Rum vilayetini dolaşarak ilim ve irşat faaliyetlerini sürdürmüştür[18]. Bu seyahatlerinde birçok önemli isimler görüşme imkânı olmuştur. Konya'da Lâmiî Çelebi (938/1532), Kayseri'de İbrahim-i Tennûrî (ö.887/1482) ve Nakşî şeyhlerinden Emîr-i Kayserî (ö.?) ile bir araya gelmiştir. Yine o, Mekke'de Zeyniyye tarikatı şeyhlerinden Şeyh Abdülmu'tî'nin (ö.?) sohbetinde de bulunmuştur[19].

Seyyah sûfîlerden olduğu anlaşılan Karamânî, kayınpederinin memleketi Çorum'un İskilip ilçesinde de bulunmuştur. İskilip'te kaldığı sırada cami, medrese, kütüphane gibi pek çok vakıf eserinin yanı sıra bir de zaviye kurmuştur. Kayınpederi ile aralarında çıkan bir anlaşmazlık sebebiyle Amasya'ya yerleşen Habîb-i Karamânî, burada bir zaviye kurarak ilim ve irşat faaliyetlerini sürdürmüştür. Karamânî, Mehmed Paşa'nın kendisi için yaptırdığı tekkede ömrünün sonuna kadar şeyhlik yapmış ve Amasya'da 902/1496 yılında vefat etmiştir. Türbesi Mehmed Paşa İmareti'ndedir[20].

Kabir taşında şu ifadeler yer almaktadır:

"Allah bakidir. Bu, Halveti şeyhi, Allah'a bağlı Habib-i Karamânî Hazretleridir. Şeyhine bağlılığını ve özelliklerini "Şakâyık Şerhi" anlatmaktadır. Molla Cami de "Nefâhat"ında yazar. Onun ölüm tarihini verir. Mehmet Bey'in himmetiyle "H. M." kabrinin yenilenmesine çalışmıştır. Ey Sebatî; kim ona bir Fatiha okursa dünyada şeref bulsun. (H.902/1496.)"[21]

---

[17] Taşköprülüzâde, *eş-Şekâiku'n- Nu'mâniyye*, s.266; Hoca Sadettin, *Tâcü't-Tevârih*, s. 540; Şahin, "Habîb Karamanî", s. 371.

[18] Taşköprülüzâde, *eş-Şekâiku'n-Nu'mâniyye*, s.266; Hoca Sadettin, *Tâcü't-Tevârih*, s. 540-541; Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye*, s. 392.

[19] Abdurrahman Câmî, *Nefahâtü'l-Üns min Hadarâti'l-Kuds*, Tercüme: Lâmiî Çelebi, İstanbul 1289, s. 578.

[20] Nazmi, *Hediyyetü'l-İhvân*, s.483; Câmî, *Nefahâtü'l-Üns*, s. 579.

[21] Osman Fevzi Olcay, *Amasya Şehri*, Sadeleştirenler: Harun Küççük, Kurtuluş Altunbaş, Amasya: Amasya Belediyesi Yayınları, 2010, s. 128.

1.3. Halifeleri

Habîb-i Karamânî, Halvetiyye tarikatının Anadolu'da etkili olarak yayılmasına yetiştirdiği talebeleri ile de öncülük etmiştir[22]. Kendisi, seyyah bir sûfî olarak Anadolu'nun birçok yerinde bu tarikatın yayılmasına katkı sağladığı gibi, halifelerini farklı illere göndererek de Halvetiyye tarikatının geniş bir coğrafyaya yayılmasına zemin hazırlamıştır. Onun halifeleri ile ilgili şu bilgileri paylaşabiliriz:

1.3.1. Seyyidî Halîfe (ö.940/1533-34)

Seyyidî Halife, Amasyalıdır ve şeyhinin vefatından sonra Amasya'daki tekkede irşad faaliyetlerini yürütmüştür. Amasya'da vefat eden Seyyidî Halife, faaliyet yürüttüğü Mehmet Paşa zaviyesi civarına defnedilmiştir[23].

1.3.2. Dâvûd-i Halvetî (ö.913/1507)

Dâvûd-i Halvetî, Bolu'nun Mudurnu kazasında doğmuştur. Tefsir, hadis, fıkıh ve diğer İslamî ilimlere vâkıf bir kimse olan Dâvûd-i Halvetî, Bağdat'ta tahsilini tamamladıktan sonra Amasya'ya gidip Habîb-i Karamânî'ye intisap etmiştir. Seyr u sülûkunun ardından memleketi Mudurnu'ya, Halvetî yolunu neşretmek üzere görevlendirilen Dâvûd-i Halvetî, dönemindeki ilim ve devlet adamlarından da saygı görmüştür[24]. Örneğin İsfendiyaroğulları hükümdarı İsmail Bey'in kardeşi Emîr Ahmed ondan bazı tasavvufî meselelerin izahını içeren bir eser yazmasını istemiş, Dâvûd-i Halvetî de "*Güşlen-i Tevhîd*" adlı eserini kaleme almıştır. Bu eserde Dâvûd-i Halvetî, Yahya Şirvanî ve Habîb-i Karamânî'nin birçok sözünü şerh etmiştir[25].

Dâvûd-i Halvetî, Mudurnu'da 913/1507'de vefat etmiştir[26].

1.3.3. Cemâleddin İshâk Karamanî (ö.933/1527)

Habîb-i Karamânî'nin bir diğer halifesi Cemâleddîn İshak Karamânî'dir. Bu zat, "Cemâl Halife" şeklinde tanınmıştır. Aksaray ve Konya'da tahsilini

---

[22] Mustafa Aşkar, "Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1999, XXIX, s. 543.

[23] Mehmed Süreyyâ. *Sicill-i Osmânî*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1311, II, s.324; Abdîzâde *Amasya Tarihi*, I, s. 243.

[24] Recep Uslu, "Dâvûd-ı Halvetî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, IX, s. 28.

[25] Necati Elgin, "Dâvûd-ı Halvetî'nin Gülşen-i Tevhîd'i", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 1965, XIII, s.91-98; Abdulmecit İslamoğlu, *Dâvûd-ı Halv etî ve Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk'i (İnceleme-Metin)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

[26] Müjgân Cunbur, "Dâvûd-ı Halvetî", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2003, III, s. 117-118.

tamamlayan Cemâl Karamânî, Buhara'ya gitmiş ve orada Muhammed Kerrarî'nin ders halkasına dâhil olmuştur. İstanbul'da Kadızâde Mevla Kâsım ve Muslihuddîn Kastallanî'den dersler alarak ilmî çalışmalarını sürdüren Cemâl Karamânî, hattatlık özelliği ile de dikkat çeken bir isim olmuştur. Cemâl Karamânî'nin hattaki başarısı dolayısıyla Fatih Sultan Mehmed Han, ondan İbnü'l-Hâcib'in Kâfiyesi'ni yazmasını istemiş, daha sonra II. Bâyezid de sarf ve nahve dair bazı kitapları ondan istinsah etmesini istemiştir[27]. Cemâl Karamânî, ilmî faaliyetlerinin ardından Habîb-i Karamânî'ye intisap ederek manevî gelişimini tamamlamış ve icazet almıştır. Seyr ü sülûk sürecinin ardından bir müddet Karaman'da kalan Cemâl Halvetî, daha sonra İstanbul'a gitmiş ve Vezir Pîrî Mehmed Paşa'nın kendisi adına yaptırdığı tekkede irşat faaliyetlerini sürdürmüştür. İstanbul'da Fındık-zâde ve Sütlüce'de bulunan iki tekkede irşat faaliyetlerini sürdüren Cemâl Halvetî, 933/1527'de vefat etmiş ve vasiyeti üzerine Sütlüce'deki tekkesinin yakınına defnedilmiştir[28].

1.3.4. Nakkaş Baba (ö.?)

Habîb-i Karamânî'nin tarikatını İstanbul'da neşreden en etkili halifesi nakış sanatındaki ünüyle tanınan Nakkaş Baba'dır. Asıl adı Muhammed b. Şeyh Bâyezîd olan Nakkaş Baba'nın doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir. Nakkaş Baba, Fatih Sultan Mehmed'e yakın isimlerdendir. Fatih ona, 870/1466'da Çatalca'ya yakın İnceğüz nahiyesinde Kutlubey (bugün Nakkaşköy) köyünü mülk olarak vermiş o da burada bir vakıf tesis etmiştir. Nakkaş Baba, Habîb-i Karamânî'ye intisap edip ondan irşat icazeti almıştır ama kaynaklarda nerede ve hangi tarihte Habîb-i Karamânî'ye intisap ettiği ve icazet aldığına dair bilgi bulunmamaktadır[29].

Nakkaş Baba'nın kabri, Üsküdar'da kendi adıyla anılan mezarlığın caddeye açılan üç kapısından, Beylerbeyi tarafındaki merdivenli kapıdan girildiğinde, merdivenler bitmeden sol tarafta bir servinin gölgesindedir[30].

---

[27] Cemal Halvetî'nin eserleri hakkında bkz., Süleyman Özer, *Cemaleddîn Aksarâyî ve Tefsir Risâlesi (Edisyon Kritik)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2008, s. 19-21.

[28] Vassâf, *Sefine-i Evliya*, III, s.324; Reşat Öngören, "Cemâleddin İshak Karamânî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, XXIV, s. 448-449; Mehmet Sait Toprak, "Cemâlî İshak b. Mehmed el-Karamânî: Hayatı ve Eserleri", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir 2006, Sayı: XXIV, s. 127-160.

[29] A. Süheyl Ünver, "Baba Nakkaş", *Fatih ve İstanbul*, Sayı: 2, İstanbul 1954, s. 7-12, 169-188.

[30] İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*, İstanbul 1976, I, s. 371; Filiz Çağman, "Baba Nakkaş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, IV, s. 370.

1.3.5. Hızır-ı Amasî (ö.?)

Hayatı, eserleri ve halifeleri hakkında detaylı bilgi bulunmayan Hızır-ı Amasî, önce İstanbul'da daha sonra Amasya'da faaliyet yürütmüştür. Hızır-ı Amasî'ye dair bilgiler Şems-i Sivasî'nin (ö.1006/1597) babasıyla birlikte Hızır-ı Amasî'yi ziyaretlerine dair verilerden hareketle şekillendirilmektedir. Bu verilere göre, Şems-i Sivasî, babası Mehmed Efendi ile birlikte yedi yaşındayken memleketi Zile'den Amasya'ya Hızır-ı Amasî'yi ziyarete gitmiş ve duasına mazhar olmuştur. Sivasî, sonraları, kendisine gelen manevî lütufların hep o dua vesilesiyle olduğunu haber vermiştir[31].

2. HABÎB-İ KARAMÂNÎ'NİN ESERLERİ

Habîb-i Karamânî, velûd sûfîlerdendir. Karamânî'nin eserlerini şu şekilde gösterebiliriz:

2.1. Kitâbu'n-Nesâyıh

Kaynaklarda Habîb-i Karamânî"nin "Kitâbü'n-Nesâyıh" adlı bir eseri olduğu yönünde bilgilere rastlanmaktadır.[32] Kendisine intisap için gelen Merkez Efendi'ye yaptığı nasihatleri içerdiği belirtilen "Kitâbü'n-Nesâyih" adlı eserin bir nüshasına henüz rastlanmamıştır.

2.2. Risâle-i Makâmâtü's-Sülûk

Bu eserde Karamânî, Halvetiyye yolunun usulüne göre seyr u sülûk sürecinde nefsin mertebelerini izah etmiştir. Karamânî'nin bu eserinin tespit edilen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi bölümü, nr. 1321'de kayıtlı olup 51 varaktır[33].

2.3. Vuslat-nâme

Karamânî'ye nispet edilen "Vuslat-nâme" adlı eserin bilinen tek nüshası Ankara Türk Dil Kurumu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde mevcuttur. "Vuslat-nâme", Allah'a vuslat arayışının sonucunda telif edilmiş bir eserdir ve eserde ricâl-i gayb, kutup, ikiler, üçler, dörtler, yediler, kırklar ve üç yüzler şeklinde

---

[31] Nazmi, *Hediyyetü'l-İhvân*, s. 19.

[32] Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-Tevârîh*, II, s.540-541; Nazmî, *Hediyyetü'l-İhvân*, Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 495, vr. 143b-145b.

[33] Eser hakkında detaylı bilgi için bkz., Hatice Kübra Tekdemir, *Habîb-i Karamânî ve Etvâr-ı Seb'a Manzûmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2015.

detaylı olarak ele alınmıştır. Eserin sonunda Halvetiyye usulüne göre nefsin mertebelerini ele alan bir atvâr-ı seb'a da yer almaktadır[34].

3. HABÎB-İ KARAMÂNÎ'NİN BAZI TASAVVUFÎ GÖRÜŞLERİ

Habîb-i Karamânî, halvet, nefisle mücadele ve nefsin dereceleri, seyr ü sülûke dair konular ve ricâl-i gayb gibi birçok konuda fikir beyan etmiştir. Karamânî genel olarak, zikredilen konularda kendisinden önce dile getirilen görüşleri tekrar etmiş bir sûfîdir. Fakat o, çeşitli konulara dair görüşlerini serdederken kendine has bir üslup kullanmış ve görüşlerini şiirdeki maharetiyle birleştirerek dile getirmiştir. Onun değişik konulara dair görüşlerinin ana hatlarını şu şekilde gösterebiliriz:

3.1. Nefs ve Mertebelerine Dair Görüşleri

Karamânî, nefsin istek ve arzularını dizginlemek ve ruhun kişide hüküm sürmesini sağlamak için gayret göstermek gerektiğini söyleyerek nefse dair görüşlerini sıralamaya başlamıştır. Ona göre, kişinin yaratılış gayesini yani Hakk'a kulluk yaparak vuslat derdine çare araması gerektiğini kişiye unutturup gaflete düşüren engel nefistir. O, bu telakkisini şu şekilde ifade etmiştir:

"*Hakk'a gurbet bulmağ içün geldi bunda cânımız,*

Nefs ucından bende düşüpb bulmadık cânanımız."[35]

Dünya engeline takılıp kalmamak için afakî ve enfüsî delilleri ibretle okumak gerektiğini belirten Karamânî[36], dünyanın geçici bir konaklama yeri olduğunun farkına varılması gerektiğinden bahsetmiş ve şu mısralarda bu görüşünü dile getirmiştir:

"*Ey gönül viran cihan eyleme çok çok heves,*

Kim fenadur yok bekası tükenür birgün nefes."[37]

Karamânî, dünyanın geçiciliği ve ahiret yurdunun ebediliği konusunda ruhuna kulak vererek kulluk iştiyakı ile hareket etmesini istediği kişiden nefsi ile

---

[34] Eser hakkında geniş bilgi için bkz., Mustafa Özağaç, *Habîbî'nin Vuslat-nâme Adlı Mesnevîsi (Metin-Muhteva-Tahlil)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016; aynı müellif, "Habîb-i Karamânî'nin Bilinmeyen Bir Mesnevîsi: Vuslat-nâme", *Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu (21-23 Nisan 2017) Bildiriler Kitabı*, Amasya 2017, I, s. 667-676.

[35] Habîb-i Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 8b.

[36] Karamânî bir şiirinde, enfüse bakmak gerektiğinden ve enfüste konuşanın Hz. Musa olduğundan (nefs-i natıka) bahsetmiştir. Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 17a.

[37] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 10a.

ruhu arasındaki çekişmeyi fark etmesini de arzulamıştır. O, nefis ve ruhun yapılarına ve ilgi alanlarına dair şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

"*Âlem-i nefse taalluk ilm-i zulmânîdir,*

Âlem-i ruha taalluk ilm-i nûrânîdir.

Nefs-i süflî rûh-ı ulvî nicesi hem râh-ola,

Hallerinden birbirinün nicesi âgâh ola."[38]

Karamânî, buradaki ifadelerinde nefsin zulmânî, ruhun nurânî yönüne ve her ikisinin hallerinden haberdar olmanın kişiye sağlayacağı faydaya dikkat çekmiştir. Müellif, benlikten vazgeçmenin vuslata erdirici özelliğinden de bahsetmiştir. Ona göre, benlik Hakk'a vuslat önündeki en büyük engeldir. O, nefisten vazgeçmenin önemini şu şiirinde dile getirmiştir:

"*Sır oldur ki benliği hod-binligi terk idesin,*

Ta nikâbın ref ol dostun yüzini göresin.

….

Cana kalmamak gerek âlemde cana isteyen,

Dertleri çekmek gerek her derde derman isteyen."[39]

Nefsin mertebeleri ve özelliklerine de değinen Karamânî'ye göre nefs-i emmare, tevbe ve istiğfar suyuyla yıkanması gereken ve riya hastalığından ihlas ilacı ile şifa bulması istenen kötülüklerin kaynağı olan mertebedir[40]. O, nefs-i emmarenin cimrilik yapmak, amellerine güvenmek ve âlemde kendisi gibi üstün bir kimse bulunmadığına inanmak gibi hasletlerini sıralamış ve nefs-i emmarenin bu noktalarda dolaşmasının temel sebebinin kendini beğenmesi olduğunu zikretmiştir. O, nefs-i emmâreyi, Hızır'ın (a.s) gemiyi delerken kullandığı baltanın açtığı delikten içeri sızmaya çalışan kaçaklara benzetmiştir. O, gemiyi delen baltanın dahi onların gönle sızma girişiminden şikâyetçi olduğunu söylemiş ve bunu şu şekilde dile getirmiştir:

"*Bu gemiyi kesr iden balta-durur derd-ile âh,*

Kim diye göz-yaş-ıla yâ Rabbenā kıldum günâh.

…

Nefs-i emmâre buradan yol bulur gasb itmeğe,

[38] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 18a.
[39] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 19a.
[40] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 22b.

Ucbi salar orta yire gemi alub gitmeğe.

Ucb dahî emmârenin bir pehlevânıdur ulu,

Bunı salar çün gönül amâl-ile olsa tolu."[41]

Karamânî, nefs-i emmârenin dünya, aile ve mal sevgisiyle bezenmiş hâli dolayısıyla aşk diyarına yolculuk yapamadığından dem vurmuştur. Aleyhte olan bu duygu ve düşüncelerden hikmet, marifet, zikir, tespih, tilavet, sıdk, ihlas ve safa ile kurtulmanın mümkün olabileceğinin altını çizmiştir[42].

Habîb-i Karamânî, nefs-i mülheme derecesinin sürekli hayra yönlendirici özelliğinden bahsetmiş ve bu derecedeki nefsin affedici özelliğinin en dikkat çekici vasfı olduğunu söylemiştir. Bu mertebedeki nefsin, tıpkı melekler gibi hayrı kişiye ilham edeceğini belirten Karamânî, nefs-i mülhemenin Mevla'nın rahmetinden lütfettiği hey hayra ayna olduğunu da belirtmiştir[43].

Karamânî'ye göre, ancak nefs-i mutmainne makamında olan kişi hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna kânî olur. Nefislerini bu mertebeye ulaştırmayanlar, zâhir sebeplere takılıp bâtındaki esas etken olan Hakk'ı görmezler. Onlar, hayatın yiyip içtikleri şeyler sebebiyle devam ettiğini, otların yağan yağmur sayesinde yeşerdiğini kabul ederler. Karamânî'ye göre bu bakış açısı eksiktir. Daha doğrusu hakikati görmeden kabul edilen düşüncenin bir ürünüdür[44].

"*Şunlarun kim mutmainne ola nefsi her ne var,*

Hakk'a isnâd eyler ol âlemde külli hayr u şer.

Hakk'a isnâd eylemez esbâba ider her ne var,

Sâhib-i emmâreligin kılur esbâba nazar."[45] dizelerinde de aynı hususa işaret etmiştir.

Sâlik açısında övülmüş nefis olarak tanımladığı radıyye ve merdıyye mertebelerine ulaşmasının asıl olduğunu ifade eden Karamânî, ancak bu

[41] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 22b.
[42] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 24a.
[43] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 63b.
[44] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 24a-24b.
[45] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 25b.

derecedeki nefis sahiplerinin "Cennetime gir." âyetine muhatap olacaklarını söylemiştir[46].

Karamânî'ye göre nefsi öldürmek, onun vesveselerinden kurtulmak ve benlik iddiasından vazgeçmesini sağlamaktır. Ona göre, erkek çocuğu gibi dışarıya hoş görünen ama içi itibariyle tehlikeli olan nefsin Hakk'ı yalanlayıcı tavrından ancak onu öldürerek kurtulmak mümkündür. Burada dikkat edilmesi gereken husus ise olayların zâhirini ciddiye almak kadar bâtınını yani hakikat âlemindeki karşılığını da gözetlemek gerektiği konusudur. Karamânî'ye göre çokları bu noktada hataya düşmektedir ki bu kimseler nefislerinin tasallutlarından kurtulamayan aciz kimselerdir[47]. Karamânî, Bâyezid-i Bistâmî ile ilgili meşhur "Süt Hikâyesi"nden hareketle konuyu daha da anlaşılır kılmaya çalışmıştır. Bu hikâyeye göre, Bâyezid, halvette olduğu bir dönemde Allah Teâlâ'ya münacaatta bulunmuş, O'na (c.c) layık amelleri olmadığından bahsetmiş fakat O'na (c.c) şirk koşmadan kullukta bulunduğunu ifade etmiştir. Allah Teâlâ ise Bâyezid'e bir gece içtiği ve karnının ağrısına sebep olan sütü hatırlatmış, kendisine karın ağrısının sebebini soranlara gece içtiği sütün karnını ağrıttığını söylediğini ve bu davranışını yani süte karın ağrıtma özelliğini veren Allah Teâlâ'yı değil de sütün karın ağrısına sebep olarak görmesini şirk olarak kabul ettiğini söylemiştir[48]. Karamânî, bu örnekten hareketle zâhir sebeplere takılmadan hakikat âlemine açılan gözlerle olaylara bakmanın önemini izaha çalışmıştır. Yine onun, üzerine yazı yazan kaleme sitayişte bulunan kağıdın şikayetine kalemin "Benim ihtiyarım yok, hesap soracaksan, sitem edeceksen parmaklara hesap sor ve onlara sitem et." şeklindeki cevabından hareketle sebepleri yaratan Hakk'ın varlığının her olayda görülmesi gerektiğine dair izahlarda bulunduğu da gözlenmektedir[49].

Karamânî'nin nefis ve mertebelerine dair görüşlerini değerlendirdiğimizde, ilk olarak nefsi ıslah etme üzerine tesis edilmiş bir tarikata mensup olan Karamânî'nin bu konuyu detaylı bir şekilde değerlendirdiğine şahit oluruz. O, nefsi Hakk'ın rızasının karşısında benlik iddiasıyla manevî seyri alt üst eden bir faktör olarak görmüş ve nefsin ıslahı için zikir, halvet ve riyazete dair atılması gereken adımlar üzerinde durmuştur. Hakk'ın büyüklüğü karşısında nefsin acizliğini anlayabilmesi için afakî ve enfüsî delillere bakması gerektiğini belirten Karamânî, nefsin dünyanın geçici olduğun konusu üzerinde

[46] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 63b.
[47] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 25b.
[48] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 26a.
[49] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 26b.

derin analizler yapmasını da önemli bir adım görmektedir. Çünkü ona göre nefis, dünyanın fani sıfatını anlar ise bakiye yönelir ve ancak bu şekilde benlik davasında vazgeçerek aczinin farkına varabilir. Karamânî, sâlikin nefis ve ruhun özelliklerini fark etmesini de nefisle mücadele sürecinde önemli bir aşama olarak görmüştür. Ona göre sâlik, vücudunda hüküm süren nefis ve ruhun sıfatlarını bilir ve ruhun nefse hâkim olabilmesi için iman, ibadet ve ahlâkî alanlardaki gayretleriyle seyr ü sülûk sürecini başarılı bir şekilde tamamlayabilir. Karamânî, nefse bakışın net olarak şekillenebilmesi için birçok benzetme yapmış, nefsin mertebelerinin özelliklerinde dair bilgiler vermiş ve sûfîlerin yaşadıkları birçok tecrübeyi de nakletmiştir.

3.2. Tahakkukla İlgili Bazı Meseleler

Habîb-i Karamânî, müslümanın gönül dünyasını aşk ile ihya ve inşa etmesini, onun anlam arayışında bir mihenk taşı olarak görmüştür. Ona göre, aşk ve vuslat eksenli manevî yolculuk, Kur'ân-ı Kerim ve sünnet-i seniyyenin anlam arayışında müslümanı yönlendirdiği yegâne hedeftir. Bir başka ifadeyle İslam, suretlerden siretlere yönelebilmeyi emretmiştir ki bu ancak gönül gözlerinin açılması, kişinin mana âlemlerin misafiri olmasıyla mümkündür. Dolayısıyla mümin, vakit kaybetmeden bir mürşid-i kâmilin gözetiminde seyr ü sülûk sürecini tecrübe etmelidir[50]. Manevî yolculuğun başlangıcının, Hakk'ın sâlikin gönlünde yaktığı aşk ateşi olduğunu söyleyen Karamânî, ikinci şart olarak samimiyetle sâlikin tevbe etmesini zikretmiştir. O;

"*Sâniye tevbe gerekdür tevbe-i sıdk u nâsûh,*

Zira bundan açılur her gevdeye feth ü fütûh."[51] mısraında seyr ü sülûk yolunun ikinci şartı olan tevbeyi işlemiştir. Karamânî, dinin zâhirine yani şeriata bağlanmayı ve haram işlerden uzaklaşmayı tevbeden sonraki aşama olarak benimsemiştir. Ona göre, şeriat dairesi tamam olmayınca tarikat, hakikat ve marifet aşamaları gerçekleşmeyecektir[52]. Karamânî, her makamın tevbesi olduğunda da bahsetmiş, daha üstteki makama ulaşan sâlikin bir önceki makamdaki haline tevbe etmesi gerektiğinden dem vurmuş ve bu nedenle Hz. Peygamber'in (sav) "Ben günde yüz defa tevbe ediyorum." buyurduğunu söylemiştir[53].

[50] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 22b.
[51] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 24a.
[52] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 40b.
[53] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 41a.

Karamânî, seyr ü sülûk sürecinde kendisini yaralayan konuların başında firkat odunda yanmasını ve vuslat şerbetinden mahrum kalmasını zikretmiştir. O, bu konuda şunu söylemiştir:

"*Canlarumuz fürkat-ı dostdan katı müşkildedür,*

Nâr-ı fürkat sevk-i vuslat derd-i cân u dildedir."[54]

Karamânî'ye göre, firkat odunu vuslat şerbetiyle dindirecek olanlar, ledün ilmine sahip velilerdir. Ona göre, çok meseleler öğrenmek ve birçok misal ile konuşmak gerçek ilim için yeterli değildir. Marifet pınarından içebilmek için benlik sevdasından vazgeçmek gereklidir. Ancak benlikten vazgeçen ve ilm-i ledün sırlarına vâkıf olan kimseler vuslat yollarında kişiye mesafe kazandırabilirler. Şu beyitlerde Karamânî, bu konuları işlemiştir:

"*Hakk'a vâsıl eylemeğe min ledün ilmi gerek,*

Olmayıcak aldamakdan girü durman yigirek.

Men aref nefseh olıcak fekad aref Rabbeh olur,

Rabbini bilen-durur kim min ledün ilmin bilür.

Dime âlim âna kim çok çok misâiller bile,

Âlim oldur kendi nefsün bile vü Hakk'ı bile.

Hem sıfatı vü zâtı Hakk'a marifet hâsıl kıla,

Benliğin fani kıla vü bâkiye vâsıl ola."[55]

Karamânî, akıl ve keşfe dair değerlendirmelerini Hz. Musa ve Hz. Hızır kıssası çerçevesinde dile getirmiştir. O, şu şekilde konuyu işlemiştir:

"*Balık ol ilm-i mukayyetdür ki akıldur azık,*

Bahr-i keşfe iricek bulur hayat olur garik.

Sahra katına irişmek sâlike temkin-durur,

[54] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 12a.
[55] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 12a.

Sahraya varıncaya dek cümlesi telvin-durur.

Girü döner ol ki temkin yiridür âna gelür,

Hızr-ı ruh vü çeşme-i ışk andadur ânı bilür.

Bahr-i keşf üzre salat itmek nedür bil manasin,

Yani külle yiticek yitirmemekdür cüzüsin.

Ehl-i irfan menzilidür kim yetişe külliye,

Anda müstağrak olıben cüzisün yitürmeye."[56]

Karamânî, teşbihlerle dolu bu ifadelerinde balığı sınırlı ilme, aklı azığa, denizi kendisine ulaşılacak keşf deryasına, karada bulunmayı temkin hâline, sahraya gelinceye kadar ki hâli telvine, geri dönüp balığı kaybettikleri yere varmalarını, Hızır'ın (a.s) ruhunun, aşk çeşmesinin orada olduğunu bilmeyi temkine ulaşmaya, keşf üzere dua etmenin manasını külle ulaşınca cüzi iradeyi terk etmemeye benzetmiştir ki ona göre cüzi iradelerini kaybetmeden vuslat hâlini yaşayanlar gerçek irfan ehilleridir.

Karamânî'nin tahakkuk süreciyle ilgili gündeme getirdiği tevbe, aşk, muhabbet, firkat, vuslat, ilm-i ledün, keşf, temkin, telvin ve marifet deryası gibi konular üstadı Yahya Şirvânî'nin "Şifâü'l-Esrâr" adlı eserinde tarikat makamının ve meşâyih madeni şeyhliğin esaslarını işlerken tahakkuka dair konuları değerlendirdiği[57] kısmın bir özeti gibidir. Sözgelimi tevbe konusunda Şirvânî, kulluk bilincine vurgu yapmıştır ki Karamânî de tevbe konusunu bu minvalde işlemiştir. Karamânî'nin Şirvânî'nin fikirlerini özetlediğini gösteren bir başka başlık muhabbettir. Şirvânî, "*Muhabbet makamında tenden ve candan geçmek gerek. Varlığından fena bulmak gerek.*"[58] ifadesiyle muhabbet konusunu fenaya etkisi boyutuyla değerlendirmiştir ki aynı tavrı Karamânî'de de görmek mümkündür.[59]

[56] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 17b.
[57] Yahya Şirvânî, *Şifâü'l-Esrâr*, Hazırlayan: Mehmet Rıhtım, İstanbul: Sûfî Kitap Yayınları, 2014, s.331-332.
[58] Şirvânî, *Şifâü'l-Esrâr*, s. 94-95, 257.
[59] Şirvânî'nin tahakkukla ilgili genel görüşleri için bkz., Şirvânî, *Şifâü'l-Esrâr*, s. 123-124, 129, 252.

3.3. Tahalluka (Ahlakî Konulara) Dair Bazı Görüşleri

3.3.1. Tevbe ve Hakk'a Yöneliş

Habîb-i Karamânî'nin ahlakî olgunluk için gündeme getirdiği ilk konulardan birisi tevbe konusudur. O, kişinin kulluk bilincine ulaşabilmesi için hayatın geçici olduğunun farkına varmasını[60] ve tevbede acele etmesini tavsiye etmiştir. O, tevbe konusundaki fikrini şu şekilde dile getirmiştir:

"*Tevbe eyle kıl yaragun hâzır ol-gıl vaktüne,*

Bir gün ansuz çağıralar çeker ya tâs u ceres."[61]

Karamânî'ye göre, kişi tevbesinde samimi ve Hakk'ın rızasına ulaşmakta gayretkeş olduğunu ancak dinin zâhirine sadakat göstererek ispatlayabilir. O, şunları söylemiştir:

"*Ol hakikat gencidür ilm-i Hızır ilm-i ledün,*

Bu şeriatle âna irer dürişen dün ü gün.

Hazret-i Hakk'dan şeriat rahmetün bârânıdur,

Kim biter dürlü çiçek kim dertlerün dermânıdur."[62]

Habîb-i Karamânî, namaz ve diğer ibadetlerde zâhir temizliği ifade eden taharetin üç anlamından bahsetmiş, bunlardan ilkinin bedeni pisliklerden temizlemek manası, bir diğerinin tevbe sabunu ile suyu birleştirip günah kirlerinden arınmak anlamı, bir diğerinin ise dünya sevgisini kalpten atıp kalbi tertemiz hale getirmek aşaması olduğunu belirtmiştir[63]. Namazda elleri kaldırmanın manasını bilmenin, el, ayak ve diğer azaların Hakk'ın lütfu olduğunu fark etmenin gerçek tevbede önemli rol oynadığını belirten Karamânî, gönlün Hakk'ın tecellileri karşısında tevbe tahareti ile hazır hale gelebileceğini savunmuştur[64].

Tevbe konusunda Karamânî'nin görüşlerini incelendiğinde onun tevbeyi çok boyutlu ve bilinçli bir adım olarak gördüğünü fark ederiz. O, tevbeyi marifet

---

[60] Örneğin şu beyitte Karamânî, dünyanın geçiciliğine gönderme yapmıştır:
"*Ne kapılursın bunun gibi cihana iy amû,*
Hem koyuben gideceksin her ne varsa kim kamu." Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr.10b.
[61] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 10a.
[62] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 12b.
[63] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 31b-32a.
[64] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 32a-33b.

ve kulluk bilinci için bir kapı olarak görmüştür. Karamânî'nin bu savunusu, onun yolunu takip eden isimlere de ilham kaynağı olmuştur. Örneğin, Karamânî'nin yolunu takip eden Şems-i Sivasî'nin (ö.1006/1597) şu beytinde Karamânî ile aynı noktayı, benzer ifadelerle vurguladığına şahit oluruz:

"*Ârif olmak istersen gel nedânem dersin al,*

Bildiğin terk etmeyen irfâna olmaz âşinâ."[65]

3.3.2. Gönül ve Gönül Amelleri

Gönül, Hakk'ın nazarlarına ayna olması bakımından tasavvufta temizlenmesi ve berraklaştırılması gereken bir merkez olarak kabul edilmiştir[66]. Karamânî de gönlün bu önemli konumuna ve fonksiyonuna, gönül işleri ile gönlün parıldaması arasında kurduğu şu bağlantı ile dikkat çekmiştir:

"*Pes gönül amalleri arşa yağar cennet olur,*

Dilimüzden zikr ü tesbih yağmuru olsa revân.

Nitekim ol arş muhit oldı yedi kat gökleri,

Müminün gönli muhitdür gökleri vü arşı."[67]

Karamânî, gönül amellerinden olan ihlas konusu üzerinde özel olarak durmuştur. O, Hz. Musa ve Hızır (a.s) kıssasını anlatırken ihlas konusu üzerinde durmuş, ihlası bu kıssada zikredilen balığın kokmamasını sağlayan tuza benzetmiştir. O, şunları söylemiştir:

"*Her biri ihlas tuzıyla tatlulanmış lezzeti,*

Bu vücûd içinde koyub oldılar yolda gani."[68]

Anlaşıldığı kadarıyla Karamânî, ihlası, kokmayı önleyip yiyeceği tatlandıran tuza benzetmiş ve seçkin kimselerin benliklerinden ihlas bilinciyle vazgeçip manevî yolculukta epey paye kazandıklarını anlatmaya çalışmıştır.

Karamânî, Hz. Musa ve Hızır (a.s) kıssasını işlerken gönül konusuna da değinmiştir. O, gönlü Hızır'ın (a.s) deldiği gemiye benzetmiş ve cevahir

---

[65] Şemseddîn-i Sivasî, *Divan*, Hazırlayan: Ramazan Süer, İstanbul: H Yayınları, 2017, s. 180.
[66] Şihâbüddin Ömer Sühreverdi, *Avârifü'l-Maârif*, Hazırlayanlar, H. Kâmil Yılmaz, İrfan Gündüz, İstanbul: Vefa Yayıncılık, Tarihsiz, s. 37.
[67] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 12b.
[68] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 18b.

denizinde O'ndan (c.c) başka bir şey bulunmadığı sulara gönülle yelken açılabileceğini söylemiştir. Müellif, bu konuda sâlike şöyle seslenmiştir:

"*Bir gemidür bu gönül la'l ü cevâhir topdolu,*

Ol cevâhir denizinde lâ ilâhe gayruhu.

Zikr ü tesbîh ü tilâvet topdolu sıdk u safâ,

Zevk u şevk u ihlâs-ıla niyyet dahî ahde vefâ."[69]

Gemi ile deniz benzeşmesinden hareketle gönül ve gönül amellerini işleyen Karamânî'ye göre, gönül kıymetli cevherler dolu bir gemiye benzemektedir ve Hakk'tan başka hiçbir şeyin olmadığı denizde bulunmaktadır. Gönül, zikir, tespih, tilavet, sıdk, vefa, zevk, şevk ve samimi niyetle donanmış müslümanları kurtuluşa götüren bir binittir.

İbadetlerin gönül boyutuyla değerlendirilmesi gerektiğinden de bahseden Karamânî, namaz örneğinde ibadetlerin bâtınî boyutlarının gönle nakşedilmesini şu şekilde izah etmiştir:

Namazda ellerin kaldırılması----- İki cihan kaygısının terk edilmesi,

Sübhaneke ve bi-hamdik demek----- Celâl nurunun tecelli etmesi,

Ve tebareke'smük okumak---------- Cemâl nurunun görünmesi,

Velâ ilâhe gayruk cümlesi---------- Tevhîd-i zâtın tecellisi,

Ve teâlâ ceddük kısmı---------- Envâr-ı sıfâtın tecellisi,

İstiaze ---------- Görülecek sekiz cennet kapısını açmak için anahtar

Besmele---------- Görülen zikir kapısının ilacı

Hamdele---------- Görülen şükür kapısının alâmeti

Rahman ve Rahim isimleri---------- Recâ kapısı,

Mâliki yevmi'd-dîn cümlesi---------- Havf kapısı,

İyyâke na'büdü ayeti---------- İhlasın garantörü,

İhdinâ ---------- Dua kapısı,

Enamte aleyhim---------- İktida kapısı anlamına gelmektedir[70].

[69] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 22a.
[70] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 33b-34a.

Karamânî, bu şekilde kılınan namazı "Ruhanî Miraç" olarak tavsif etmiş ve "Cismanî Miraç" olarak adlandırdığı namazın zâhir şartlarının da önemli olduğundan bahsetmiştir[71]. Karamânî, güneşin sabah doğuşunu kıyama, istiva halini kıyamı tamamlamaya, ikindi vaktinde eğilmesini rükûa benzetmiş ve sâlikten diğer gök cisimlerini buna benzetip gönül âlemine yön vermesini istemiştir[72].

Gönül, Karamânî'nin düşünce sisteminde Hakk'ın tecelli mekânı olması hasebiyle özel ve önemli bir yere sahiptir. Onun gönle dair çok yönlü değerlendirmeleri Karamânî'nin gönle verdiği değeri göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Karamânî, ihlas, zikir, tespih, tilavet, sıdk, vefa, zevk ve şevk gibi konularla bağlantılı olarak değerlendirdiği gönül merkezine dair görüşlerini, ibadetlerin gönlün inşasına olan katkısına dikkat çekerek daha geniş bir açıdan değerlendirme yoluna da gitmiştir. O, bu tavrıyla ibadetlerin zâhir boyutlarının önemsemekle birlikte esas olanın bâtınî yönüyle, zevk boyutunda yaşayarak Hakk'a kulluk yapmayı hedeflediğini gözler önüne sermiştir.

3.3.3. Kibir ve Tevazu Temsilcileri: Şeytan ve Allah Dostları

Karamânî'nin, manevî yolculuğun ilkelerine dair kaleme aldığı "Vuslat-nâme" adlı çalışmasının başında insan, kâinat ve yaratılışa dair birçok konuyu değerlendirirken ilk olarak ele aldığı konulardan birisi kibir ve tevazu ve ahlâkî özelliklerin temsil edildiği şahıslar olan şeytan ve Allah dostları olmuştur. Karamânî'ye göre, İblis'i şeytan olma noktasına getiren tavrı, Allah Teâlâ karşısında kibirlenmesi, Allah dostlarını velayet mertebesine yükselten haslet ise Allah Teâlâ karşısında acizliklerini anlayıp tevazu haline bürünmeleridir. O, bu konudaki fikirlerine şu satırlarda yer vermiştir:

"*Bir tekebbürlük ucından hor olub oldı zelil,*

Bir tevazudan inayet buldı Hak'dan ol Halîl.

Ol Halîl'ine yanar narı âna nur eyledi,

Ol birine lanet idüb nurdan dûr eyledi."[73]

[71] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 34a-34b.
[72] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 34a.
[73] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 7b.

Karamânî, Allah dostlarını Hakk'a yakınlık elde etmeye vesile olarak görmüş ve firkat acısının ancak Allah'a dost olan bu seçkin kimselerle dindirilebileceğini söylemiştir.

"*Kim sırâtü'l-müstakîm in'âm olanlar râhıdur,*

Anlarun kapusını bil kim Haḳun dergāhıdur.

Hakk bulara âlemin halkını maḥkûm eyledi,

Bunlara lutf itdügin var halka malûm eyledi."[74]

Karamânî, nefis ve şeytanın kişiyi aldatıp kibre düşürme gayretine, kişinin âhirini düşünüp kanmaması gerektiği telkininde bulunmuştur. Ona göre kişi, dünyadan ayrılırken sadece bir kefenle ayrılacak ve imtihan yeri olan bu fani âlemden mutlaka göçecektir. Bu nedenle sonunu düşünüp kibir hastalığına düşmemelidir. O, bu konudaki tespitini şu mısrada dile getirmiştir:

"*Kibri terk it kefendür geydügün âhir tonun,*

Ol cenâzen merkebidür bindügün âhir feres."[75]

Habîb-i Karamânî, nefis ve şeytanı düşman olarak kabul edip bu düşmanlardan sakınmayı bir görev addetmiştir. Şu şekilde konuyu gündeme taşımıştır:

"*Ey Habîbî nefs ü şeytan düşmeninden kaç cefa,*

Sad hezâran düşmene bir zerre andan avn ü bes."[76]

3.3.4. Mürşid ve Mürid İlişkisi

Habîb-i Karamânî, Hakk'a layıkıyla kulluk yapabilmek için seyr ü sülûk sürecinin isteklisi olan kimseye kâmil bir mürşide varmayı zorunlu görmüştür. Ona göre mürşid-i kâmiller, manevî yolculuğu tecrübe eden, bu yolun tehlikelerini bilen ve yaşantılarıyla tâlibe örnek olan kimselerdir. Bundan dolayı mürid, mana âlemlerine güvenilir bir rehber olmadan dalmamalıdır. Karamânî, bu konuda benimsediği hususları şu beyitlerde ifade etmiştir:

---

[74] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 7b. Karamânî, kişinin Allah dostlarına muhtaç oluşu konusu üzerinde de durmuştur. Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 12b-13a. Ona göre, evliyaullaha varmadan kemâlât elde edilemez. Şu beyit, bu noktaya işaret etmektedir:
"*Evliyaya varmayınca bilemezsin nefsüni,*
Nefsini tanımayanlar tanımaz hem Rabbini." Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 12b.

[75] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 10a.

[76] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 10b.

"*Hızr-ıla Musa'nun ol hâlin idelüm biz beyân,*

Ta ki bunlardan sana râh-ı sülûk ola ayân.

Yola giden kendüden sabıkları sormak gerek,

Anlara mesbûk olup ol yol-ıla varmak gerek."[77]

Görüldüğü gibi Karamânî, seyr ü sülûk sürecine talip olan kişinin durumunu Hızır'a (a.s) teslim olan Hz. Musa'nın haline benzetmiştir. Daha önce de dile getirdiğimiz gibi Karamânî, "Kendinden önce bu yolda gidenleri sormak gerek." cümlesiyle mürşid-i kâmili manevî yolculuğun tehlikelerini bilen birisi olarak kabul ettiğini bildirmiştir. Öyle ki Karamânî, uzun uzun anlattığı Musa ve Hızır kıssasının sonunda Hz. Musa'nın hakikat denizlerine dalmak isteyişi sebebiyle Hızır'a (a.s) ısrarda bulunduğunu, müridin de bir mürşid-i kâmil bulunca bu şekilde ısrarcı olması gerektiğini şöyle vurgulamıştır:

"*Bana çare eylemezsen ben bu dertden ölürem,*

İş bu derdün yarasına çare senden buluram."[78]

Karamânî, Hızır'ın (a.s) Hz. Musa'ya itirazı terk ederek teslimiyet göstermesini telkin ettiği gibi müride mürşid-i kâmile karşı gelmeyi terk edip ona teslim olmasını tavsiye etmiştir. O, şunları söylemiştir:

"*Len terânînün hicâbın bilmek istersen velî,*

İtirazdan pak kılsın n'ola sen cân u dili.

Len terânîsine sebeb sâlikeki benlik-durur,

İtiraz etmek hemin nefs hod-binlik-durur.

Benligün hod-binligün ta gitmeyince ortadan,

Len terânî işidürsin pak olımaz cân u ten."[79]

Görüldüğü gibi Karamânî, teslimiyetin hakikat sırlarını aralayacak tesirinden bahsetmiş ve benlik davasından geçmenin hakikati perdeleyen

[77] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 14b.
[78] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 16a.
[79] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 12a-12b.

unsurdan kurtulmak anlamına geldiğini ifade etmiştir. Evliyanın işlerini Hakk'ın tecellileri ile yaptığını vurgulayan Karamânî, onlar beyaza siyah siyaha beyaz deseler dahi onlara itiraz edilmemesi gerektiğini söylemiştir.

"*Bir de hıssan evliyaya kılmayasun itiraz,*

Ebyazı esved kılursa svedi kılsa beyaz.

Hakdur anlarda tasarruf eyleyen anlar degül,

Can-durur tende tasarruf eyleyen tenler degül."[80] dizelerinde Karamânî, bu hususa işaret etmiştir.

Karamânî, mürşid-i kâmilin sahip olması gereken vasıflarından da bahsetmiştir. Ona göre bir mürşid-i kâmil, farz, vacip ve diğer emir ve yasakları bilmeli, tefsir, hadis, zühd, takva, şiir, reml, cifir, hendese, yıldız ilmi, nahiv, sarf, mantık, ilm-i hesap ve rukûm gibi alanlarda uzmanlaşmış olmalıdır. İkinci olarak itikadı düzgün olmalı, ehl-i sünnet itikadı üzere bulunmalı, Rafizî ve Mübahî gibi sapkın fırkalardan uzak bir kimse olmalıdır. Mürşid-i kâmil cömert olmalı, dünyaya değer vermemeli, herkese hakkı söyleyen bir yapısı olmalı, namahreme bakmamalı, tevazu sahibi olmalı, insanlara şefkatli davranmalı, hilim sahibi ve yumuşak kalpli olmalı, suçluları bağışlamalı, güzel ahlaklı olmalı, cömert olmalı, tevekkül sahibi ve gayba teslim olan bir yapıya sahip olmalıdır[81].

3.3.5. Seyr ü Sülûka Dair Meseleler

Karamânî, seyr ü sülûk süreci ile ilgili değerlendirmelerde bulunurken bu sürecin aşamalarını, kendilerine sığınılması gereken limanlar olarak zikretmiştir. Ona göre, sâliki fırtınalardan koruyacak limanların ilki zühddür. Ona göre zühd, gönlü dünyadan vazgeçirip dünya ehlinden uzaklaşmaya yönlendiren etkendir. İkinci liman olarak infak ruhunu gören Karamânî'ye göre, sâlik elinde ne varsa onu Hakk yolunda infak etmeli ki gönlü dünya beklentilerinden uzaklaşabilsin. Karamânî'nin sâlik için öngördüğü güvenli limanlardan bir diğeri tecrîd bilinci yani eş, çocuk ve çeşitli hallerden sıyrılıp Hakk'ın zatına bende olmak şuuruna ermektir. Sâlike huzur sağlayan bir başka sığınak, Karamânî'nin gözünde, takva duygusudur. Ona göre takva, az yemek, oruç tutmak, geceleri ibadet etmek, her lokmayı yememek ve her elbiseyi giymemektir. Vuslata ulaştırıcı bir başka liman, Karamânî'nin tespitine göre, sabır zırhıdır. Ona göre, sâlik bütün meşakkatlere

[80] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 27a.
[81] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 44a-44b.

katlanan ve herkesin verdiği zahmete göğüs geren kimse olursa vuslatı bekleyebilir. Karamânî'ye göre, gözleri haramdan korumak, namaza devam etmek, zekâtı vaktinde vermek, mertlik duygusuyla yaşamak, isar ruhunu yakalamak, doğruluk, samimi olmak, övülmeye ve yerilmeye aldırmamak, ilim gayreti içerisinde olmak, başkasına yük olmamak[82], güzel ahlak sahibi olmak, şeyhe teslim olmak[83] ve bütün işleri Hakk'a havale etmek (tefviz)[84] sâlikin sığınması gereken diğer limanlardır.

Karamânî, nefis ve ruh ikilisinin mücadelesi ve bu süreçte sâlikin sığınması gereken güvenli limanları da tespit etmiştir. O, nefsin akl-ı meâş, ruhun akl-ı meâd ile beslendiğini[85], akl-ı meâdın hilim, yeri gönül olan nefs-i mutmainnenin yakînî iman, sadırda bulunan tevazuun ilim ve mekânı, suret-i insan olan hayânın kanaat ile sırdaş olduğunu belirtmiştir. Ona göre, bunlar Hakk'ın nefeslerinden doğan, kişiyi ruhanî olarak hayra yönelten güçlerdir[86].

Bir de bunların zıddı olan ve insan üzerinde etkisi bulunan tehlikeli limanlar vardır. Bunların ilki, yeri dimağ ve özelliği gazap olan akl-ı meâştır. Mekânı sadır ve sıfatı cehil olan kibir ikinci tehlikeli limandır. Dimağ altında adı nefs-i emmâre olan merkez üçüncü kötü merkezdir. Bir diğer kuvvet ise, sûret-i insanda mevcut, yoldaşı tama olan zulümdür. Karamânî, bu kötü limanların söz sahibi olması durumunda iyi sığınakların orayı terk edeceklerini, bu evsâf-ı zemîmelerin cismânî özellikleri ile ruhânî özelliğe sahip iyilik limanlarını yıkıp yok edici özelliklere sahip olduklarını belirtmiştir[87].

Sonuç

Habîb-i Karamânî, XV. yüzyılda etkinlik göstermiş Halvetî şeyhlerindendir. Karamânî, birçok merkezi ve önemli şahsiyeti ziyaret ederek maddî ve manevî birikimini şekillendirmiş seyyah bir sûfîdir. Onun bu ziyaretleri ve yolculukları, gönül dünyasının ilim ve maneviyat erlerinin tecrübeleriyle şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Yahya Şirvânî'nin gözetiminde manevî yolculuğunu tamamlayan Karamânî, icazet alıp Anadolu'ya dönüşünün ardından irşat faaliyetlerine hız vermiştir. Bu amaçla yine birçok merkezi ve ismi ziyaret eden Karamânî, Bayramî şeyhi Akşemseddin, bir başka Bayramî şeyhi İbrahim Tennûrî, Nakşî şeyhi Emîr-i Kayserî ve Zeynî şeyhi Abdülmu'tî gibi

[82] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 41a-41b.
[83] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 42b.
[84] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 43a.
[85] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 61a.
[86] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 61b.
[87] Karamânî, *Vuslat-nâme*, vr. 62a.

isimlerden feyz almıştır. Aynı zamanda Karamânî, kayınpederi Şeyh Yavsî Efendi ve Şeyh Yavsî'nin oğlu, meşhur Şeyhülislamlardan Ebussuud Efendi ile birlikte birçok vakıf ve hayır hizmetlerine de öncülük etmiştir.

Karamânî, Halvetiyye tarikatının yayılması için büyük bir gayret göstermiştir. Bu anlamda o, halifeleri, eserleri ve vakıf hizmetleriyle bu amacına hizmet etmiştir. Mudurnu'da faaliyet yürüten halifesi Dâvûd-ı Halvetî, İstanbul'da faaliyet yürüten halifeleri Nakkaş Baba ve Cemâl Halvetî, Amasya ve çevresinde irşad faaliyetlerinde bulunan Seyyidî Halife ve Hızır Efendi vasıtasıyla halkın ve Osmanlının idarî kesimi arasında Halvetiyye tarikatının yayılmasına öncülük etmiştir. Eserlerinde sade ve anlaşılır bir dil kullanan Karamânî, bu tavrıyla da tarikatının ve anlam arayışının gönüllerde yer etmesine vesile olmuştur.

Halvetî silsilesinde Karamânî, Habîb-i Acemî'den sonra "İkinci Habîb" yani "İkinci Sevgili" olarak kabul edilmiş, Yahya Şirvânî'nin fikirlerinin Anadolu'da karşılık bulabilmesi için eserleri ve talebeleriyle büyük bir gayret göstermesinden dolayı Halvetiyye tarikatının bir şubesinin kurucusu olarak kabul edilmiştir. Yine o, Amasyalı Hacı Hızır Efendi kanalıyla gelen, Halvetiyye tarikatının ana şubelerinden birisi olan ve Şemseddîn-i Sivasî tarafından tesis edilen "Şemsiyye" yolunu da rengine boyamıştır.

Karamânî, dinin zâhirine, tarikata, tasavvufî meselelere dair görüşleri kadar sayılar, ricâl-i gayb, gök cisimleri ve yıldızlarla ilgili değerlendirmeleri ile de dikkat çeken bir isimdir.[88] Onun bütün görüşlerini değerlendirmek çalışmanın sınırlarını aşacağı için bu çalışmada genel hatlarıyla şeriat, tarikat, hakikat ve marifete dair görüşleri üzerinde durulmuştur.

Son olarak belirtmemiz gerekirse Karamânî, tasavvufî görüşleri, halifeleri ve eserleri ile çeşitli çalışmalara konu olmuş bir sûfîdir. O, vakıf medeniyetine katkıları ve devlet erkânıyla münasebetleri gibi farklı yönleriyle de üzerinde durulması gereken bir şahsiyettir.

Kaynaklar

Abdîzâde Hüseyin Hüsameddîn Yaşar, *Amasya Tarihi*, İstanbul: Hikmet Matbaası, 1327-1330, c.I-IV.

[88] Mustafa Özağaç, "Habîb-i Karamânî'nin Vuslat-nâmesi'nde Sayılar", *Uluslararası Amasya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara: Kibatek Yayınları, 2017, I, s. 1357-1367.

Aşkar, Mustafa, "Bir Türk Tarikatı Olarak Halvetiyye'nin Tarihi Gelişimi ve Halvetiyye Silsilesinin Tahlili", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara 1999, XXIX, s.543 vd.

Atâî, Nev'îzâde, *Hadâiku'l-Hakâik fî tekmileti'ş-Şakâik*, Hazırlayan: Abdülkadir Özcan, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989.

Câmî, Abdurrahman, *Nefahâtü'l-Üns min Hadarâti'l-Kuds*, Tercüme: Lâmiî Çelebi, İstanbul 1289.

Cunbur, Müjgân, "Dâvûd-ı Halvetî", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2003.

Çağman, Filiz, "Baba Nakkaş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1991, c.IV, s.370.

Elgin, Necati, "Dâvûd-ı Halvetî'nin Gülşen-i Tevhîd'i", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul 1965, c.XIII, s.91-98.

Hoca Sadettin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, İstanbul: Tabhâne-i Âmire, 1279, c. I-II.

Hulvî, Mahmud Cemâleddîn, *Lemezât-ı Hulviyye ez-Lemeât-ı Ulviyye (Halvet î Büyüklerinin Tatlı Halleri)*, Hazırlayan: Mehmet Serhan Tayşi, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2013.

İslamoğlu, Abdulmecit, *Dâvûd-ı Halv etî ve Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk'i (İnceleme-Metin)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007.

İsmail Paşa, *Hediyyetü'l-Ârifîn Esmâü'l -Müellifîn ve Âsâru'l-Musannifîn*, İstanbul: Matbaatü'l-Behiyye, 1951, c. I-II.

Konyalı, İbrahim Hakkı, *Âbideleri ve Kitabeleriyle Üsküdar Tarihi*, İstanbul 1976.

Nazmî Mehmed, *Hediyyetü'l-İhvân*, Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 495.

-----, *Osmanlılarda Tasavvufî Hayat-Halvetîlik Örneği- Mehmed Nazmî Efendi"nin Hediyyetü'l–İhvân'ı*, Hazırlayan: Osman Türer, İstanbul: İnsan Yayınları, 2011.

Özağaç, Mustafa, *Habîbî'nin Vuslat-nâme Adlı Mesnevîsi (Metin-Muhteva-Tahlil)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016.

-----, "Habîb-i Karamânî'nin Vuslat-nâmesi'nde Sayılar", *Uluslararası Amasya Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Ankara: Kibatek Yayınları, 2017, I, s.1357-1367.

-----, "Habîb-i Karamânî'nin Bilinmeyen Bir Mesnevîsi: Vuslat-nâme", *Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu (21-23 Nisan 2017) Bildiriler Kitabı*, Amasya 2017, I, s.667-676.

Rif'at, Ahmed Efendi, *Lügat-i Târîhiyye ve Coğrafiyye*, İstanbul: Mahmûd Bey Matbaası, 1300, c.I-V.

Sivasî Şemseddîn-i, *Divan*, Hazırlayan: Ramazan Süer, İstanbul: H Yayınları, 2017.

Süreyyâ, Mehmed. *Sicill-i Osmânî*, İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1311.

Şahin, Kamil, "Habîb-i Karamanî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XIV, İstanbul 1996, s.371.

-----, Şahin Kamil, Semih Ceyhan, "Şeyh Yavsî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, XXXIX, s.75-77.

Tahir, Mehmed, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1333, c. I-IV.

Taşköprülüzâde İsâmü'd-Dîn Ebu'l-Hayr Ahmed Efendi, *eş-Şekâiku'n–Nu'mâniy ye fî ulem âi'd-Devleti'l-Osmâniyye*, Tahkik: Ahmed Subhi Furat, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1405.

Olcay, Osman Fevzi, *Amasya Şehri*, Sadeleştirenler: Harun Küççük, Kurtuluş Altunbaş, Amasya: Amasya Belediyesi Yayınları, 2010.

Öngören, Reşat, *Osmanlılar'da Tasavvuf*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2003.

-----, "Cemâleddin İshak Karamânî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, XXIV, s.448-449.

Özer, Süleyman, *Cemaleddîn Aksarâyî ve Tefsir Risâlesi (Edisyon Kritik)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2008.

Sühreverdi Şihâbüddin Ömer, *Avârifü'l-Maârif*, Hazırlayanlar, H. Kâmil Yılmaz, İrfan Gündüz, İstanbul: Vefa Yayıncılık, Tarihsiz.

Şirvânî Yahya, *Şifâü'l-Esrâr*, Hazırlayan: Mehmet Rıhtım, İstanbul: Sûfî Kitap Yayınları, 2014.

Tekdemir, Hatice Kübra, *Habîb-i Karamânî ve Etvâr-ı Seb'a Manzûmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2015.

Toprak, Mehmet Sait, "Cemâlî İshak b. Mehmed el-Karamânî: Hayatı ve Eserleri", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir 2006, Sayı: XXIV, s.127-160.

Uludağ Süleyman, "Halvetiyye", *Diyanet İşleri Başkanlığı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, XV, s.394.

Ulupınar, Hamide, "Habîb-i Karamânî ve Anadolu Tasavvuf Kültürüne Tesiri", *Uluslararası Amasya Âlimleri Sempozyumu (21-23 Nisan 2017) Bildiriler Kitabı*, Amasya 2017, I, s.658.

Uslu, Recep, "Dâvûd-ı Halvetî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, IX, s.28.

Ünver, A. Süheyl, "Baba Nakkaş", *Fatih ve İstanbul*, Sayı: 2, İstanbul 1954, s.7-12, 169-188.

Vassâf, Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, Hazırlayanlar: Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2015, c. I-V.

Vicdânî, Sadık, *Tomar-ı Turuk-ı Aliyye (Halvetiyye)*, İstanbul 1338-1341.